

STILURI COGNITIVE ȘI ANXIETATEA

Natalia TOMA

Universitatea de Stat din Moldova

În articol sunt supuse analizei diferite abordări cu privire la stilurile cognitive și la stilurile de învățare, accentul fiind pus pe stilul convergent și stilul divergent, pe stilul activ și stilul reflexiv. Totodată, este analizată interconexiunea dintre anxietate și stilurile cognitive.

Cuvinte-cheie: *stiluri cognitive, stiluri de învățare, anxietate, stil convergent, stil divergent, stil activ, stil reflexiv, stil teoretic, stil pragmatic, control cognitiv.*

COGNITIVE STYLES AND ANXIETY

In this article there are analyzed different approaches referring to cognitive styles and learning styles, the emphasis being on convergent and divergent style, active and reflective style. Also there is analyzed the interconnection between anxiety and cognitive styles.

Keywords: *cognitive styles, learning styles, anxiety, convergent style, divergent style, active style, reflective style, theoretic style, pragmatic style, cognitive control.*

Gândirea ocupă un loc important în procesul de autodezvoltare a personalității, contribuie activ la formarea conștiinței lui. Gândirea reprezintă facultatea superioară a creierului omenesc, care reflectă realitatea obiectivă, se manifestă ca un proces complex de cunoaștere a relațiilor dintre obiectele și fenomenele ce ne înconjoară. Mecanismul de gândire (mecanismul cognitiv) constă în modelarea și prognozarea activității. Bazându-se pe experiența emoțională și pe gândire, omul are posibilitatea să achiziționeze unele cunoștințe despre caracteristicile și relațiile dintre sisteme, care nu sunt accesibile activității empirice.

Procesul complex de dezvoltare a societății moderne impune și un mod nou calitativ de gândire, căruia îi sunt specifice așa caracteristici, precum curajul de a fi altfel (și nu doar la nivel teoretic), abordarea complexă, sistemică a realității, renunțarea la stereotipuri, conștientizarea într-un mod nou, nestandard, a situațiilor de viață, care au capacitatea de a se schimba în permanență.

Anume cu ajutorul gândirii noi putem dirija și corecta multe procese, printre care și anxietatea. În literatura psihologică acest proces este cercetat în strânsă legătură cu stilurile cognitive. Până la momentul de față sunt cunoscute mai multe definiții pentru stilul cognitiv.

1. Stilul, conform definiției date de J.Royce și coautorii lui, reprezintă un subsistem multidimensional, bine organizat de procese cu ajutorul cărora organismul pune în aplicare alte fenomene. Stilul constituie nucleul personalității, în care autorii au evidențiat, de rând cu subsistemul de stil, și subsistemele senzoriale, motorice, cognitive, afective și de valori [26].

2. M.A. Holodnaia [42] subliniază legătura stilului cognitiv cu aspectele specifice activității productive de cunoaștere și le determină drept capacități și metode de organizare a intelectului. Despre structura bifactorială (teoria celor doi factori) a unuia dintre segmentele stilului cognitiv (dependențe de câmp) – schimbarea situațională și dependența de intelect – a menționat S.B. Messer [24].

3. Stilul este „realitatea subiectivă, care pătrunde la toate nivelurile personalității, începând cu particularitățile creierului și mecanismele inconștiente de apărare și terminând cu particularitățile de comunicare și de caracter” [45].

4. Stilul formează „caracteristica unui sistem de operații la care este predispusă orice personalitate în virtutea proprietăților sale individuale” [1].

5. Stilul este „structura psihologică invariantă a proprietăților bazale la producerea reacției de răspuns, care asigură predispoziția persoanei către anumite modalități de cunoaștere, ce se manifestă sub forma caracteristicilor perceptive, senso-motrice, afective și cognitive și prin modalitățile de explorare a lumii materiale și sociale” [39].

Cercetarea specificului individual al procesului de prelucrare a informației, adică a stilurilor cognitive, se bucură în ultimul timp de un interes destul de mare. În corespundere cu modalitatea de a recepționa și a reproduce informația, de a o structura și a o analiza, sunt evidențiate câteva tipuri de persoane. În acest context,

noțiunea „stil cognitiv” se referă, în primul rând, la deosebirile individuale în procesul de prelucrare a informației și, în al doilea rând, la tipurile diverse de persoane caracteristice sistemului cognitiv [42].

Inițial, termenul „stil cognitiv” era utilizat pentru a consemna anumite diferențe individuale în activitatea de cunoaștere, pentru care psihologia cognitivă tradițională nu putea propune la momentul dat o interpretare teoretică adecvată. Statutul fenomenologic al stilurilor cognitive a fost determinat în dependență de câteva prevederi fundamentale: 1) diferențele individuale în activitatea de cunoaștere, definite ca stil cognitiv, se deosebesc de diferențele individuale prin gradul de succes al activității intelectuale; 2) stilurile cognitive, care reprezintă, în primul rând, caracteristici ale sferei de cunoaștere, sunt cercetate în același timp ca manifestări ce țin de organizarea generală a personalității, deoarece modalitățile individuale de prelucrare a informației sunt strâns legate de necesități, motivație, afecte ș.a.m.d.; 3) stilurile cognitive erau apreciate drept formă de activitate intelectuală de ordin superior, deoarece se considera că funcția lor de bază contribuie, în măsură mai mare, la coordonarea, reglarea proceselor „fundamentale” ale cunoașterii, decât la recepționarea și prelucrarea informațiilor cu privire la influențele externe; 4) stilurile cognitive erau prezentate ca niște structuri intermediare dintre subiect și realitate, care influențează direct desfășurarea proceselor comportamentale de adaptare [42].

În aspect psihologic, M.Kramar menționa că noțiunea de stil redă structura complexă a comportamentului expresiv și reflectă diferențele individuale relativ stabile în modul sau în forma de funcționare a proceselor psihice [19, p.90]. O analiză mai complexă se atestă la S.Messick, potrivit căruia stilurile sunt variabile integrative prin care sunt legate modurile de funcționare cognitivă, conativă și afectivă a psihicului. Ele implică mecanismele pentru organizarea și controlul proceselor psihice. În final, stilurile reflectă diferențele individuale relative, stabile în modul sau forma de funcționare psihică [25, p.353-376].

O altă accepție asupra stilurilor este redată de către G.Bleckle, care susține că stilul reprezintă o mediatore între trăsăturile de bază ale personalității și performanței, ele reflectă utilizarea competențelor profesionale, influențând exprimarea lor și totodată participă și la dezvoltarea competențelor prin alegerea strategiilor în acord cu cerințele sarcinii [3, p.337]. R.Șakurov pune în evidență gradul de participare a fiecărui membru la activitatea de grup și la determinarea obiectivelor ei, măsură în care profesorul sau însuși studenții delegă responsabilitatea, caută să diminueze conflictele. Astfel, stilul este totalitatea relațiilor reciproce specifice unui colectiv și se manifestă în primul rând în maniera de a vorbi și de a comunica [44, p.106-114].

În studiile cercetătorilor G.Bleckle [3], S.Marcus și A.Catina [21] stilul este tratat ca o modalitate de optimizare a activității profesionale a omului de știință, a inginerului, a medicului, a artistului, a pedagogului etc. Aceste studii au fost orientate spre evidențierea aspectelor psihologice și mai puțin spre precizarea modalităților de funcționare a acestuia în diverse domenii de activitate socială. E clar că în viața obișnuită se acordă mai multă atenție comportamentului unei persoane – la „ceea ce face”, decât „cum face”. Astfel, autorii își concentrează studiul mai mult pe „ceea ce se realizează” decât pe modalitățile „cum se realizează”.

S.Kerka [18] definește *stilul cognitiv* ca puterea, capacitatea individuală de receptare a informației, de formare a conceptelor, de reținere și prelucrare a informației, ca o dimensiune a stilului de învățare. Studii de psihologie cognitivă arată că acest stil relevă nu ceea ce se învață, ci cum are loc prelucrarea concretă și abstractă a conținuturilor informaționale, care este specificul utilizării mecanismelor implicate de fiecare individ, pentru a construi răspunsuri proprii, personalizate și evidențiind astfel anumite alegeri ale acestuia, orientări, preferințe.

În studiul său, R.Sternberg susține că oamenii își folosesc stilul pentru a-și governa în mod activ gândirea și comportamentul [30, p.154]. Formarea stilului propriu se află în concordanță cu înclinația, propensiunea (*prodivity*), decât cu capacitățile (*abilities*) și, ca atare, se află la intersecția dintre capacități și personalitate. Astfel, persoanele creative posedă capacități superioare de a se confrunta cu noul, dar și dorința de a vedea probleme în situații noi, neobișnuite, de a accepta noi provocări și de a structura lucrurile în manieră proprie. Persoanele creative tind să dețină un stil „global” care este opus celui „local”, preferă să trateze probleme semnificative și vaste.

C.Platon atribuie stilului cognitiv un ansamblu de procese și particularități, caracteristice activității de cunoaștere [41, p.17]. Aflându-se în interdependență cu diverse procedee și mijloace specifice, cercetătoarea concepe stilul cognitiv ca fiind o caracteristică structurală a persoanei, independentă de conținutul activității acesteia. Totodată, evidențiază un șir de parametri/dimensiuni ale stilului cognitiv, cele mai cunoscute fiind:

- dependența/independența de câmp, dimensiune definită în raport cu tendința de a aborda mediul în mod sincret/discret;

- reflexivitatea/impulsivitatea, caracteristică identificată în raport cu luarea deciziilor;
- accentuarea/nivelarea, dimensiune stabilită în raport cu mecanismele de apărare ale subiectului;
- complexitatea/simplitatea cognitivă, caracteristică definită în raport cu percepția interpersonală;
- analiza/sinteza, dimensiune stabilită în raport cu activitatea.

Constatăm că definițiile propuse pentru noțiunea „stiluri cognitive” sunt destul de diverse. De exemplu, unii consideră că stilurile cognitive reprezintă modalitatea preferențială de a analiza și a structura mediul în care te afli [33]; un sistem relativ stabil de principii cognitive și reglatorii, care asigură forme individuale adaptive de reflectare a ceea ce se întâmplă și acționează ca o verigă intermediară între intențiile persoanei și condițiile impuse de situația obiectivă [10]; diferențele stabile și constante între organizarea cognitivă și funcționalitatea cognitivă [7]; profilul abilităților mintale [5]; caracteristicile fixe de ordin superior, care specifică tipurile de procese cognitive și afective [31]; particularitățile individuale ale proceselor cunoașterii, care se manifestă constant în diverse situații sau în soluționarea diferitelor probleme.

Un loc semnificativ în cercetările psihopedagogice de ultimă oră revine examinării *stilului de învățare*. De fapt, *stilul de învățare* este nu altceva decât o variantă particularizată a *stilului cognitiv*, raportat la student, pentru a evidenția modalitățile preferențiale ale procesării informației în cadrul învățării. Studiile dedicate acestui subiect au scos în evidență un șir de modele (*a se vedea* Tabelul).

Tabel

Modele ale stilului de învățare [29]

Modele	D.Kolb	P.Honey, A.Mumford	R.Linksman
<i>Baza identificării</i>	Perceperea și prelucrarea informației	Comportamentul cognitiv	Receptarea informației și procesarea ei
<i>Tipologie</i>	Stil convergent Stil divergent Stil asimilator Stil acomodator	Stil activ Stil reflexiv Stil teoretic Stil pragmatic	Stil auditiv Stil vizual Stil tactil Stil kinestetic

Prezintă interes fundamentarea stilurilor de învățare de către D.Kolb:

✓ *Stilul convergent – conceptualizarea abstractă și experimentarea activă*. Gândirea convergentă se mișcă în sens invers, de la diversitate la unitate, de la disociație la sinteză. Subiecții convergenți acumulează cunoștințele prin analiză și apoi aplică noile idei/concepte în practică. Abilitatea de a aplica ideile noi este punctul forte al acestora. Convergenții sistematizează informația prin intermediul raționamentelor ipotetico-deductive. Ei pun un accent deosebit pe gândirea rațională și concretă, rămânând relativ „reci”; decât să „irosească” timpul cu oamenii, ei preferă să mediteze, să inventeze ceva.

✓ *Stilul divergent – experiență concretă și observare reflexivă*. Gândirea divergentă reclamă din partea studenților căutarea a cât mai multor soluții sau îndepărtarea în cât mai multe direcții în raport cu punctul inițial de plecare. Ea se mișcă de la unitate la diversitate, de la sintetic la analitic. Divergenții acumulează cunoștințe cu ajutorul intuiției. Subiecții care preferă acest stil de instruire își utilizează la maximum aptitudinile imaginative și abilitatea de a vedea situații complexe din mai multe perspective, ajungând prin sinergie la formarea unui gestaltism, structuralism psihologic semnificativ. Divergenții posedă, de asemenea, abilitatea de a integra eficient informația într-un tot unitar. Punctul forte al divergenților îl constituie abilitatea lor imaginativă, fiind considerați opușii convergenților. Acești subiecți sunt emoționali și excelează în artă și literatură.

✓ *Stilul asimilator – conceptualizarea abstractă și observarea reflexivă*: abilitatea de a crea modele teoretice și rațional-inductive este punctul forte al asimilatorilor. Ei învață prin analiză, planificare și reflectare. Asimilatorii nu pun accentul pe aplicarea practică, ci se centrează pe dezvoltarea teoriilor, deseori ignorând faptele dacă acestea nu corespund teoriei.

✓ *Stilul acomodator – experiență concretă și experimentare activă*: spre deosebire de asimilatori, acomodatorii vor ignora teoria, dacă faptele nu coincid cu acestea. Subiecții stilului dat excelează în situațiile în care trebuie să aplice teoriile știute unor circumstanțe specifice. Punctul forte al acestora este abilitatea de a realiza ceva și de a se implica într-o nouă experiență. Acomodatorii abordează problema într-o manieră intuitivă, mergând pe calea încercărilor și erorilor. Ei obțin cunoștințe, mai curând, de la alte persoane decât

prin intermediul abilităților lor analitice. Din toate aceste patru stiluri, acomodatorii sunt cei care își asumă riscuri [28, p.64-68].

Totuși, putem observa că numeroasele definiții pentru stilurile cognitive conțin unele componente comune: 1) stilul cognitiv este un aspect procesoral (instrumental) al activității intelectuale, care determină modalitatea de a dobândi un anumit produs cognitiv; 2) stilul cognitiv reprezintă o unitate bipolară, adică fiecare stil cognitiv se definește prin două forme extreme ale reacției cognitive (dependența de câmp – independența de câmp, impulsivitatea – reflexivitatea ș.a.m.d.); 3) stilul cognitiv este o caracteristică stabilă și constantă în timp a omului, care se depistează la diferite niveluri ale reacției cognitive; 4) manifestările de stil nu implică judecăți de valoare, deoarece reprezentanții fiecărui stil, în situații diferite, au prioritățile lor.

Literatura psihologică abundă în încercări de clasificare a stilurilor cognitive, având ca bază anumite criterii sau un anumit mod de abordare a conceptului.

Dependența de câmp – independența de câmp. Adepții acestei clasificări au luat drept bază tipurile de personalitate extravert și introvert [40, 39], în măsura în care prezintă interes pentru cercetarea anxietății. Acest criteriu a fost introdus pentru prima dată de G.Witkin [32], care a lucrat în cadrul cercetărilor psihologice Gestalt. G.Witkin s-a preocupat de influența proprietăților perceptuale ale diferitelor părți ale câmpului asupra percepției vizuale a structurii întregului. Parametrul specificat a fost cercetat destul de minuțios atât în literatura de specialitate de peste hotare, cât și din țară. În final, aceste teorii au dat naștere conceptului de „psihologie diferențială”, a cărei esență se reduce la constatarea diferențelor individuale stabile în gradul de percepție articulată. Mai mulți cercetători au constatat că oamenii cu o percepție mai bine articulată posedă o organizare mai bună a câmpului perceptual [42, 46]. După cum susține Witkin, articularea se bazează pe „capacitatea de a acționa, de a se afirma, de a organiza, de a folosi factorii relevanți ai câmpului și de a controla forțele distrugătoare din sine însuși” [32].

Gradul de articulare este prezent la diferite niveluri de organizare a personalității. G.Witkin a evidențiat 4 domenii, în care poate fi observată psihologia diferențială.

1. „Articularea imaginilor propriului corp” constă în perceperea diferențială a corpului propriu, în evidențierea clară a conturilor lui. Autorul e de părere că această trăsătură se formează la o vârstă timpurie, în copilărie, și servește drept bază pentru dezvoltarea diferențială la alte niveluri mai superioare de dezvoltare a personalității.

2. „Gradul de articulare a sferei cognitive” se manifestă prin două abilități: a) de a evidenția în procesul de percepție părțile de întreg și b) de a organiza câmpul nestructurat. Din acest domeniu face parte termenul „dependența de câmp – independența față de câmp”, pe care inițial G.Witkin îl utiliza doar cu referire la fenomenele diferențiale din sfera perceptivă. Pentru operațiile cu caracter intelectual autorul folosea termenul „abordare analitică/globală”.

3. „Sentimentul de identitate separată” stabilește gradul de conștientizare de către subiect a necesităților, sentimentelor și caracteristicilor sale și capacitatea de a le deosebi de necesitățile, sentimentele și caracteristicile altor oameni [34]. Autorul descrie 3 moduri de manifestare a „sentimentului de identitate separată”: a) tendința de a acționa independent, fără a apela la ajutorul celor din jur; b) preferința de a acționa conform propriilor idei, judecăți, valori în situațiile de conflict; c) stabilitate în tendința de autoapreciere și în formarea reprezentărilor despre sine indiferent de mediul social.

4. Diferențialitate la nivelul reglării comportamentului general. Această calitate apare la un control bine structurat și în forme speciale, complicate de apărare. G.Witkin a presupus că oamenii cu o percepție globală a câmpului sunt înclinați să folosească forme primitive de apărare – negarea, suprimarea, pe când subiecții cu gândirea analitică vor recurge la inteligență ca mecanism de apărare [32].

Cu timpul, G.Witkin a dezvoltat ideile sale despre psihologia diferențială și a propus unele formulări mai exacte. În consecință, definind dependența de câmp, autorul nu scoate în evidență ușurința de a deosebi părțile din întreg, ci pune accentul pe tendința dominantă a individului de a ține cont de sine în rezolvarea diferitelor sarcini ale celor dependenți de câmp. Pe ultimii autorul îi consideră ineficienți în relaționarea interpersonală, în schimb ei au mai mult succes în situațiile care necesită capacități de restructurare.

Putem conchide că reprezentanții diferitelor stiluri cognitive vor fi la fel de eficienți în diferite sfere ale vieții. Dar, într-un domeniu concret, un stil sau altul poate avea anumite priorități.

Impulsivitate-reflexivitate. Aspectul de impulsivitate *versus* reflexivitate cu referire la stilul cognitiv a fost introdus de către G.Kagan [16], care în acea perioadă era preocupat de cercetarea proceselor psihice la

copiii antrenați în exerciții de distribuire a obiectelor. Autorii menționați mai sus [40, 39] de asemenea consideră că acest aspect este determinat de extraversie/introversie. Deci, putem presupune că persoanele reflexive sunt mai precaute, mai puțin spontane, adică sunt mai anxioase.

Inițial, G.Kagan a descris 3 modalități de clasificare a obiectelor:

- 1) *analitic* – clasificarea obiectelor care se aseamănă în baza unor sau mai multor indici (de exemplu, culoare, formă, dimensiune);
- 2) *funcțional* – obiectele asemănătoare prin modul lor de utilizare;
- 3) *categorial* – obiecte care reprezintă aceeași categorie (de exemplu, îmbrăcăminte, transport) [27].

Analiza ulterioară a comportamentului pe care subiecții l-au avut în perioada testărilor a scos în evidență două strategii. Subiecții impulsivi erau mai hotărâți în rezolvarea sarcinilor intelectuale, luau mai rapid decizii, dar, deseori, greșeau. Subiecții reflexivi meditau mai îndelung, în schimb răspunsurile lor erau corecte.

În literatura de specialitate se menționează legătura unor caracteristici psihologice cu polul stilului reflexiv (reiese că polul opus reprezintă impulsivitatea): 1) dependența de câmp [12, 22]; 2) stilul conceptual analitic, care se manifestă prin tendința de a clasifica obiectele după unele semne distincte [24]; 3) analiza sistematică a calității deciziilor [2]; 4) transferarea și utilizarea cu succes în condiții noi a strategiilor de acțiune dobândite în procesul de instruire [4]; 5) utilizarea unor strategii mai productive în rezolvarea sarcinilor [23]. Este demonstrată de asemenea legătura dintre impulsivitate și acțiunile iraționale, riscante în momentul luării deciziilor [38].

Diapazonul îngust/lărgit de echivalențe. Această noțiune a trezit interesul cercetătorilor fenomenului anxios datorită faptului că are o strânsă corelație cu stilurile cognitive și, conform opiniei unui șir de autori, este o consecință a unor astfel de caracteristici ale temperamentului, precum extraversia/introversia. Acest parametru a fost descris pentru prima dată de către R.Gardner [9]. În timpul experimentului de clasificare liberă a obiectelor s-a observat că unii subiecți au repartizat obiectele în mai multe grupuri, dar ca volum mai mici (diapazonul îngust de echivalențe), pe când alți subiecți au separat obiectele în mai puține grupuri, însă mai mari ca volum (diapazonul lărgit de echivalențe). R.Gardner a constatat că diapazonul îngust de echivalențe se caracterizează prin detalizarea impresiilor. Cu alte cuvinte, subiecții din experimentul de mai sus au operat cu categorii mult mai exacte pentru a determina similitudinile dintre obiecte. Mai târziu, autorul a propus să interpretăm diapazonul de echivalențe drept o manifestare a diferențierii conceptuale. Un nivel mai înalt al diferențierii conceptuale îl atestăm în cazul în care obiectele au fost repartizate în mai multe grupuri. Mulți autori interpretează uneori acest parametru drept unul „analitic” (tendința de a evidenția diferențele dintre obiecte) și „sintetic” (tendința de a evidenția asemănările dintre obiecte) [37].

În opinia lui Gardner, capacitatea imaginii retiniene eficiente depinde în mare măsură de abordarea analitică a propriei experiențe de percepție. Aceeași idee este susținută și de G.Witkin [35]. Drept indicator al diapazonului de echivalențe servește mărimea diametrului cercului selectat ca indicator de apreciere exactă în compararea imaginii subiective cu mărimile vizualizate ale standardului: cu cât mai mic este acest indicator, cu atât mai mare este exactitatea imaginii retiniene (deci, cu atât mai multe criterii analitice poate utiliza subiectul în procesul de apreciere a imaginilor sale perceptivă).

R.Gardner, împreună cu coautorii săi, a remarcat legătura strânsă dintre diapazonul îngust de echivalențe și particularitățile psihologice: 1) proximitatea asocierilor libere la cuvântul-stimul; 2) reproducerea literală și mai puțină originalitate în povestire .....; 3) tendința de a ajusta propriile criterii de apreciere la unele generale [11].

În continuare, Gardner afirmă că „analiticii” sunt înclinați să observe particularitățile fizice evidente, clare ale obiectelor, pe când „sinteticii” – pe cele ascunse, suplimentare. Mai mult de 60% dintre „analiticii” determină grupurile după materialul din care sunt confecționate (de exemplu, „toate sunt din hârtie”). Un astfel de criteriu nu poate fi întâlnit printre cei „sintetici”. Grupurile care conțin obiecte absolut identice au fost identificate de 100% de „analitici” și doar de 11% de „sintetici”. Totodată, s-a constatat că grupuri conținând câte un singur obiect vor fi formate de către 80% de „analitici” și de numai 11% de „sintetici” [11].

A.N. Hon [43] a fost preocupat de studierea raportului dintre diapazonul de echivalențe și particularitățile de înțelegere a textului. În lucrările sale autorul subliniază că exactitatea și reușita înțelegerii unui text corelează cu criteriul „sintetic” (pentru a determina diapazonul de echivalențe s-a recurs la metodologia de alcătuire a planului textului, care scoate în evidență particularitățile după numărul ideilor de bază selectate din text). Autorul consideră că procesul de înțelegere a unui text va fi cu atât mai ușor, cu cât există mai multe

elemente ce unesc diferite părți ale textului. „Sinteticii”, cum s-a remarcat deja, sunt înclinați să opereze cu structuri conceptuale generalizatoare, ceea ce le asigură o reușită mai mare în activitatea respectivă.

Flexibilitatea-rigiditatea controlului cognitiv. Indicatorul dat caracterizează gradul de severitate a proceselor cognitive. Această caracteristică se manifestă îndeosebi prin dificultățile ce apar în procesul de trecere de la un mod de activitate la altul sau la schimbarea codurilor informaționale. Controlul îngust ne vorbește despre nivelul scăzut de automatizare a anumitor funcții cognitive, pe când controlul flexibil – despre nivelul lor înalt de automatizare.

În cercetările sale R.Gardner [11] prezintă controlul cognitiv rigid în corelație cu dependența de câmp, fapt ce demonstrează că flexibilitatea/rigiditatea controlului cognitiv depinde într-o oarecare măsură și de așa caracteristică a temperamentului precum extraversia/introversia. Astfel, putem căpăta informații suplimentare despre această caracteristică a temperamentului și despre unul dintre tipurile de anxietate, în cazul în care este cauzat de introversie.

Concretul – abstractul este o particularitate individuală a sferei conceptuale a omului, care depinde de gradul diferit de manifestare a concretului/abstractului. Cu cât subiectul este mai abstract, cu atât el este mai puțin dependent direct de circumstanțele situației, fiind gata să riște, să demonstreze flexibilitate, creativitate, independență ș.a.m.d. [15].

J.Kagan [17] a repartizat toate stilurile în 3 grupe.

1. Măsurarea parametrilor de stil se face în baza reușitei la realizarea testelor (de exemplu, independența de câmp – dependența de câmp).
2. Stilurile cu valoare estimativă. Un pol al stilului este mult mai necesar din punct de vedere social (de exemplu, simplitatea – complexitatea cognitivă).
3. Stilurile în „formă pură”, deoarece ele nu depind nici de reușita realizării sarcinii, nici de necesitatea socială (de exemplu, diapazonul îngust – larg de echivalențe) [13].

Însă, pe lângă diferențe, pot fi remarcate și caracteristici comune. Majoritatea autorilor interpretează caracteristicile stilurilor cognitive drept niște „achiziții personale, care posedă capacitatea de generalizare și se manifestă prin diverse caracteristici comportamentale în diferite sfere de activitate” [46, p.21]. Există și o altă părere: stilurile cognitive sunt determinate de proprietățile biologice ale individului, de premisele „impersonale” de dezvoltare ale individului [36, p.105].

În general, proprietățile de stil și de temperament au multe semne comune: repetabilitatea, stabilitatea, suprasituaționarea, ereditatea [39]. Acest fapt ne sugerează ideea că la formarea proprietăților atât de temperament, cât și de stil participă și mecanismele generale psihofiziologice.

Dacă ar fi să ne referim la relația nemijlocită dintre stilurile cognitive și anxietate, putem conchide că, la momentul de față, datele disponibile sunt insuficiente și contradictorii.

Astfel, analizând comportamentul impulsiv al indivizilor cu dependență de câmp și cu un mecanism mai slab de apărare, G.Witkin [34] a remarcat la ei și un nivel mai înalt al anxietății, care, după părerea lui, este cauzată de factorii enumerați mai sus. În cercetările sale el face o comparație între nivelul de încredere în sine din timpul interviurilor ca indicator al unei anxietăți scăzute și rezultatele testului „Figurile mascate”, descoperind astfel o legătură semnificativă pozitivă între sentimentul de încredere în sine și dependența de câmp.

În cercetările sale K.Groot [14] a măsurat nivelul anxietății la 90 de studenți-psihologi după intensitatea pulsului înainte de măsurarea câmpului de dependență, pe care l-a determinat cu ajutorul testelor „Figurile mascate” și „Rama-axă”. În plus, subiecții au completat un chestionar, pentru a-și determina rezistența la stres. Rezultatele au demonstrat o interdependență între nivelul de anxietate și realizarea cu succes a testelor date. Această interdependență ne spune că productivitatea cea mai mare în realizarea testelor (adică, dependența de câmp) corespunde unui nivel mijlociu de anxietate. În grupul dependenților de câmp existau atât indivizi cu un nivel scăzut de anxietate, cât și indivizi cu un nivel înalt de anxietate.

Trebuie să menționăm, însă, că în cercetările pe care R.Dargell [8] le-a efectuat în rândurile a circa 160 de subiecți nu s-a stabilit nicio legătură semnificativă între anxietate și dependența de câmp. Aceleași concluzii au fost făcute și de P.Loo [20]. Între anxietate (chestionarul lui Charles Spielberger) și dependența de câmp (testul „Figurile mascate”) n-a fost stabilită nicio legătură semnificativă nici pentru anxietatea situațională, nici pentru anxietatea individuală.

Despre nivelul înalt de anxietate la studenții cu un stil cognitiv complex menționează în lucrările sale E.Cioata [6]. Rezultate similare au fost obținute și de A.L. Iujanina [47], care a constatat în lucrarea sa legătura

pozitivă dintre stilul cognitiv complex cu factorul Q4 („tensionare”, „frustrare”), care a fost măsurat cu ajutorul chestionarului cu 16 factori al lui R.Keggel. Capacitatea indivizilor cu un stil cognitiv-complex de a manifesta o mai mare anxietate atât la nivel comunicativ, cât și la nivel individual, a fost menționată și de alți autori.

Așadar, generalizând o varietate de abordări ale stilurilor cognitive din perspectiva stabilirii dependenței anxietății de tipologia acestora, am identificat următoarele: 1) variabile ale stilului cognitiv: *activ, reflexiv, teoretic și practic* și 2) variabile ale stilului de învățare (aspect al stilului cognitiv): *virtual și auditiv*.

Bibliografie:

1. ALLPORT, G.W. *Personality: A Psychological Interpretation*. New York, 1937.
2. AULT, R.L. Problem-solving strategies of reflective impulsive, fast accurate and slow- inaccurate children. In: *Child Development*, 1973, no.44, p.259-266.
3. BLECKLE, G. Personality Traits, Learning Strategies and Performanse. In: *European Journal of Personality*, 1996, nr.10, p.337.
4. BORHOWSKI, J.G., PECK, V.A., REID, M.K. Impulsivity and strategy transfer: Metamemory as mediator. In: *Child Development*, 1983, vol.54 (2).
5. BROVERMAN, D.M. Dimensions of cognitive style. In: *Journal of Personality*, 1960, vol.28 (2), p.167-185.
6. CIOATA, E. Relationship between cognitive complexity and integrative constants of personality: Emotional stability and affective meaning of stimulation. In: *Revista de Psihologie* 1977, nr.23, p.331-348.
7. CLAUSS, G. Zur Psychologie kognitiver stile Neure. Entwinklungen im Grenzbereich von Allgemeiner Peraonlichzeits psychologie. In: *Zur psychologische Pesonlichkeitefor- shung*. (Berlin), 1978, s.122-137.
8. DARGELL, R., KIRK, R. Note on relation of anxiety to field-dependence. In: *Percept. And Motor Skills*, 1973, vol.37, p.218.
9. GARDNER, R.W. Cognitive styles of categorizing behavior. In: *Journal of Person*, 1953, vol.22, p.214-223.
10. GARDNER, R.W., JACKSON, D.N., MESSICH, S.J. *Personality organization in cognitive and intellectual abilities*, 1960. Psychological Issues. Monograph 8, vol. II, no.4.
11. GARDNER, R.W., HOLZMAN, P.S., KLEIN, G.S., INDENTON, H.B., SPENCE, D.P. *Cognitive control. A study of individual consistencies in cognitive behavior*, 1959. Psychological Issues, Monograph 4, vol.1, no.4.
12. GARGUINULO, R.M. Reflection-impulsivity and field dependence-independence in retarded and nonretarded children of equal mental age. In: *Bulletin of the Psychonomic Society*, 1982, vol.19(2), p.94-77.
13. GOLDSTEIN, K., BLACKMAN, S. Theoretical approaches to cognitive style. In: *Personality, theory, measurement and research*. London, 1981, p.121-133.
14. GROOT, C., The interaction of cognition and motivation in performance on test of field dependence-independence. In: *Human assessment: Cognition and Motivation*. Athens, 1984, p.217-280.
15. HARVY, O.J., HUNT, D.E., SCHRODER, H.M. *Conceptual system and personality organization*. New York, London, 1961.
16. KAGAN, J. Reflection-impulsivity: the generality and dynamics of conceptual tempo. In: *Journal of Abnormal Psychology*, 1966.
17. KAGAN, J., KAGAN, H. Individual variations in cognitive processes. In: MUSSEN, P. (ed.). *Carmichael's "Manual of child psychology"*. New York, 1970, vol.1, p.145-168.
18. KERKA, S. *Constructivism. Workplace Learning and Vocational Education* <http://www.Ericfacility.net/ericdigests/ed407573.html> (accesat 01.01.2013).
19. KRAMAR, M. *Psihologia stilurilor de gândire și acțiune umană*. Iași: Polirom, 2002. 184 p.
20. LOO, R., CAUTHEN, N. Anxiety and perceptual articulation. In: *Percept. And Motor Skills*. 1976, vol.43, p.403-408.
21. MARCUS, S., CATINA, A. *Stiluri apreciative*. București: ARSR, 1980. 149 p.
22. MASSARI, D. The relation of reflection-impulsivity of field dependence-independence and internal-external control in children. In: *Journal of genetic Psychology*, 1975, vol.126, p.61-67.
23. Mc-KINNEY, J.D. Problem-solving strategies in impulsive and reflective second grades. In: *Devel. Psochol.*, 1973, vol.8, p.145-148.
24. MESSER, B. Reflection-Impulsivity: A review, 1976.
25. MESSICK, S. Bridging cognition and personality in education: the role of stye in performance and development. In: *European Journal of Personality*, 1996, nr.10, p.353-376.
26. ROYCE, J.R., POWELL, A.D. *A theory of personality and individual differences: factor, systems and processes*. New York, 1983.
27. SHOUKSMITH, G. *Intelligence, Creativity and cognitive Style*. New York, 1970. 244 p.
28. STANCIUC, Z. Valorile stilurilor cognitive în dezvoltarea personalității. În: *Dimensiuni ale educației centrate pe cel ce învață*. Materialele Conferinței științifice internaționale. Chișinău: IȘE, 2011, p.64-68.

29. STANCIUC, Z. *Influența formativă a comunicării pedagogice asupra stilurilor cognitive ale studenților*: Teză de doctor.
30. STERNBERG, R. *Wisdom and its relation to intelligence and creativity*. Cambridge: University Press, 1990. 154 p.
31. WARDELL, D.M., ROYCE, J.R. Toward a multi-factor theory of styles and their relationship to cognition and affect. In: *Journal of Personality*, 1978, vol.46 (3), p.474-505.
32. WITKIN, H. et al. *Personality through Perception*. New York, 1954. 561 p.
33. WITKIN, H., GOODENOUGH, D. Field-dependence and interpersonal behavior. In: *Psychol. Bull.*, 1977, vol.84, no.4, p.661-689.
34. WITKIN, H.A. et al. *Psychological Differentiation. Studies of Development*. New York, 1962. 418 p.
35. WITKIN, H.A., GOODENOUGH, D. *Cognitive style: Essence and Origins*. New York, 1982. 135 p.
36. АСМОЛОВ, А.Г. *Личность как предмет психологического исследования*. Москва: Изд-во Московского ун-та, 1984.
37. ЕГОРОВА, М.С. Проблема зависимости-независимости от пола и возможность ее исследования в генетике поведения. В: *Вопросы психологии*, 1981, №4, с.161-168.
38. КОРНИЛОВА, Т.В., СКОТНИКОВА, И.Г., ЧУДИНА, Т.В., ШУРАПОВА, О.И. Когнитивный стиль и факторы принятия решения в ситуации неопределенности. В: *Когнитивные стили: Тезисы научно-практического семинара*. Таллинн, 1986, с.99-103.
39. ЛИБИН, А.В. *Стилевые и темпераментальные свойства в структуре индивидуальности человека*: Диссертация на соискание ученой степени кандидата психологических наук. Москва, 1993.
40. МЕРЛИН, В.С. *Очерк интегрального исследования индивидуальности*. Москва: Педагогика, 1986.
41. СНЕТИРЕВА, Т.В., ПЛАТОН, К.Н. *Особенности межличностного восприятия в подростковом и раннем юношеском возрасте*. Кишинев: Штиинца, 1988. 65 с.
42. ХОЛОДНАЯ, М.А. *Когнитивные стили как проявление своеобразия индивидуального интеллекта*. Киев, 1990.
43. ХОН, А.Н. Понимание текста и когнитивный стиль. В: *Когнитивные стили: Тезисы научно-практического семинара*. Таллинн, 1986, с.197-201.
44. ШАКУРОВ, Р.Х. Психологический анализ стиля деятельности директоров школ по руководству коллективом. В: *Вопросы психологии*, 1974, №4, с.106-114.
45. ШКУРАТОВА, И.П. *Исследование особенностей общения в связи с когнитивным стилем личности*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата психологических наук. Ленинград: Изд-во ЛГУ, 1983.
46. ШКУРАТОВА, И.П. *Когнитивный стиль и общение*. Ростов-на-Дону, 1994.
47. ЮЖАНИНОВА, А.Л. *Стилевые особенности межличностного познания и характеристики общения*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата психологических наук. Ленинград: Изд-во ЛГУ, 1988.

Prezentat la 06.03.2015